

Åtgärdsprogram mot antisemitism

Förord

Rasismen har ingen plats i vårt samhälle. Det skriver de flesta under på. Men alltjämt vittnar människor om att de utsätts för diskriminering, hot eller våld på grund av sitt utseende eller ursprung.

Rasismen tar sig olika uttryck och olika former. För vissa riktas den mot deras hudfärg. För andra är det deras namn, kulturella eller religiösa uttryck – en kolt, en kippa eller en slöja.

I grund och botten handlar det om samma sak. Att människor döms på grund av utseende och ursprung. Det splittrar vårt samhälle.

Sverige har i dag flera utmaningar. Den omfattande segregationen är en av de främsta av dessa utmaningar.

När människor utsätts för rasism och diskriminering ökar klyftorna, polariseringen och segregationen. Människor stängs ute från de möjligheter som ska vara tillgängliga för alla. Barn och unga som får utstå rasism, mobbning och diskriminering under sin uppväxt drabbas inte bara under barndomen, utan för resten av livet.

Detta är oacceptabelt. Jämlikheten måste öka. Segregationen ska brytas. Rasismen ska bekämpas.

De åtgärdsprogram som nu presenteras realiserar det löfte som regeringen gav vid Malmö internationella forum för hägkomst av Förintelsen och bekämpande av antisemitism hösten 2021. Då åtog sig regeringen att ta fram åtgärdsprogram mot afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi och rasism mot samer.

Vi ska bygga ett samhälle där alla kan leva sina liv fullt ut. Där ingen lämnas bakom, utsätts för rasism eller diskrimineras. Dessa program kommer vara viktiga steg mot att nå det målet.

Jeanette Gustafsdotter, kulturminister

Johan Danielsson, bostadsminister och biträdande arbetsmarknadsminister

Åtgärdsprogram mot antisemitism

Rasism har ingen plats i vårt samhälle. Rasism leder till diskriminering, ojämlikhet och segregation och till att människor riskerar att hamna utanför samhällsgemenskapen. De senaste åren har många insatser genomförts för att förebygga och motverka rasism, bl.a. inom ramen för den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott, som beslutades 2016. Planen är regeringens verktyg för att förebygga och motverka rasism och polarisering i samhället. I planen adresseras rasism i stort såväl som olika former av rasism, nämligen afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi och rasism mot samer.

Hösten 2021 inleddes arbetet med särskilda åtgärdsprogram mot olika former av rasism som ett av flera åtaganden av Sverige i samband med Remember – ReAct, Malmö internationella forum för hågkomst av Förintelsen och bekämpande av antisemitism.

Åtgärdsprogrammen syftar till att komplettera den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott och innehåller såväl åtgärder som syftar till att synliggöra och motverka respektive form av rasism som åtgärder som syftar till att generellt motverka rasism. Åtgärdsprogrammen utgår från fyra av de strategiska områden som anges i planen; Mer kunskap, utbildning och forskning, Förstärkt förebyggande arbete på nätet, Ett mer aktivt rättsväsende och Civila samhället: ökat stöd och fördjupad dialog. Arbetet kommer att följas upp inom planens nuvarande strukturer i enlighet med planens femte strategiska område, Förbättrad samordning och uppföljning.

Åtgärdsprogrammen har tagits fram med utgångspunkt i dialoger med företrädare för det civila samhället, rapporter om förekomsten av rasism och hatbrott i Sverige och rekommendationer från regionala och internationella människorättsorgan. De innebär även en höjd ambitionsnivå i arbetet mot olika former av rasism som ligger i linje med EU:s handlingsplan mot rasism 2022–2025 och EU:s strategi för att bekämpa antisemitism och främja judiskt liv 2021–2030.

Åtgärdsprogrammet mot antisemitism innehåller åtgärder för perioden 2022–2024. En heltäckande bild av regeringens arbete på området ryms inte inom ramen för åtgärdsprogrammet. Däremot utgör det tillsammans med den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott en gemensam grund för regeringens fortsatta arbete mot antisemitism.

Begreppen rasism och antisemitism

Begreppen rasism och antisemitism är föremål för ständig utveckling och diskussion. Regeringen utgår i åtgärdsprogrammet från de definitioner som anges i den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Med rasism avser regeringen uppfattningar om att människor på grund av föreställningar om ras, nationellt, kulturellt eller etniskt ursprung, religion, hudfärg eller annat liknande förhållande är väsensskilda från

varandra och att de därmed kan eller bör behandlas på olika sätt. I planen används även begreppet strukturell rasism i betydelsen att rasistiska handlingar inte alltid baseras på en individs politiska övertygelse utan kan ske omedvetet. Det innebär att rasism, i olika former, finns som en del av samhällets strukturer.

Begreppet antisemitism används i planen i betydelsen ideologier, uppfattningar eller värderingar som ger uttryck för fientlighet mot judar. Sverige står även bakom IHRA:s (International Holocaust Remembrance Alliance) icke-rättsligt bindande arbetsdefinition av antisemitism och den lista med exempel som kan tjäna som vägledande, beroende på sammanhang. Enligt denna definition är antisemitism ”en bestämd uppfattning om judar som kan uttryckas som hat mot judar. Språkliga och fysiska uttryck för antisemitism riktas mot judiska eller icke-judiska personer och/eller deras egendom samt mot judiska institutioner och religiösa samlingsplatser”.

Strategiskt område Mer kunskap, utbildning och forskning – behov och åtgärder

Kunskapen om antisemitism och om dess olika uttryck, från de mest oförtäckta till de mer subtila eller kodade, behöver öka. Företrädare för judiska organisationer har bl.a. lyft fram att kunskap om antisemitism och om dess olika uttryck är bristfällig bland myndigheter och i samhället i stort. Det framhålls också att det behövs mer forskning om antisemitism och antisemitismens historia liksom kunskap och förståelse för dess särdrag såsom inslagen av tro på judar som en farlig grupp med mycket makt. Även om IHRA:s arbetsdefinition av antisemitism inte är rättsligt bindande kan den fungera som ett viktigt verktyg i arbetet med att identifiera och uppmärksamma olika uttryck för antisemitism.

Forum för levande historia har en central roll i arbetet med att öka kunskapen om antisemitism. Med anledning av Malmö internationella forum för hågkomst av Förintelsen och bekämpande av antisemitism (Malmöforum) har myndigheten genomfört en nationell satsning med särskilda utbildningsinsatser om bl.a. Förintelsen och antisemitism. Satsningen har riktats särskilt mot målgrupper som sällan nås av myndighetens verksamhet genom insatser riktade till olika delar av skolväsendet, folkbildningen och samhällsorienteringen för nyanlända.

Forum för levande historia har även presenterat studien ”Antisemitiska attityder och föreställningar i Sverige” (2021) som undersöker förekomsten och utbredningen av antisemitiska attityder och föreställningar i den svenska befolkningen och jämför resultaten med en liknande studie från 2005. Av studien framgår att stödet för både traditionella och Förintelserelaterade antisemitiska föreställningar respektive Israelrelaterade antisemitiska föreställningar har minskat bland befolkningen. Samtidigt framgår att en inte obetydlig andel, 5 procent, av respondenterna hyser starka antisemitiska attityder (6 procent 2005).

Judiska organisationer har vittnat om möten med människor som förnekar Förintelsen och studier av antisemitism på nätet visar att förekomsten av Förintelseförnekande terminologi är

stor. Den 1 juli 2022 inrättas Sveriges museum om Förintelsen som ska bevara och föra vidare minnet av Förintelsen.

Antisemitism kan lättare få fäste i en kontext där det saknas kunskap om svenska judar och judiskt liv. Judar har en särställning som en av Sveriges fem nationella minoriteter. Regeringen och det offentliga genomför flera olika insatser för att stärka förutsättningarna för judisk kultur och judiskt språk i Sverige, bl.a. inom ramen för politiken för de nationella minoriteterna. Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till en nationell strategi för stärkande av judiskt liv.

Särskild forskningssatsning om Förintelsen och antisemitism

- Vetenskapsrådet ska genomföra en särskild forskningssatsning, med utgångspunkt i sitt tidigare redovisade uppdrag att kartlägga och ta fram rekommendationer gällande forskning om Förintelsen och antisemitism samt andra gruppers utsatthet i samband med Förintelsen inklusive romer och antiziganism, i syfte att långsiktigt stärka det aktuella forskningsfältet.

Hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser

- Forum för levande historia, Svenska kommittén mot antisemitism och Voksenåsen ska under 2022 stärka förutsättningarna för och genomföra resor till Förintelsens minnesplatser. Insatserna syftar till att öka kunskapen och förankra minnet av Förintelsen men också öka kunskapen och förståelsen om antisemitism och rasism historiskt och i dag bland svenska ungdomar och lärare.

Sverige ordförande i IHRA

- Sverige har åtagit sig att under ett år vara ordförande i IHRA fr.o.m. den 1 mars 2022 till den 28 februari 2023. En prioritering under ordförandeskapet är att följa upp de åtaganden som presenterades på Malmöforum hösten 2021. Bekämpande av antisemitism och antiziganism är en viktig del av ordförandeskapets prioriteringar.

Ökad kunskap om diskriminering som har samband med religion

- Diskrimineringsombudsmannen ska öka kunskapen om förekomsten av diskriminering som har samband med religion eller annan trosuppfattning och hur den samspelar med diskriminering som har samband med etnisk tillhörighet. I uppdraget ingår bl.a. att ta fram ett kunskapsunderlag om vilka utmaningar och hinder som människor möter när de utövar sin religion respektive är synliga i sin religion, t.ex. genom klädsel. Inom ramen för uppdraget ska diskriminering av judar och muslimer särskilt belysas.

Kunskapshöjande insatser om olika former av rasism

- Forum för levande historia ska under 2022–2024 förstärka arbetet med att genomföra kunskapshöjande insatser om olika former av rasism, däribland antisemitism. I uppdraget ingår att ta fram eller utveckla stödmaterial om olika former av rasism och genomföra fortbildningsinsatser.

Diskriminering som har samband med flera diskrimineringsgrunder

- Diskrimineringsombudsmannen ska utifrån anmälningar om diskriminering fördjupa kunskapen om diskriminering som har samband med flera diskrimineringsgrunder och belysa frågor som har att göra med intersektionalitet, dvs. hur olika maktordningar och diskrimineringsgrunder påverkar och ibland förstärker varandra.

Arbetsrelaterad stress bland vissa utsatta grupper

- Myndigheten för arbetsmiljökunskap ska inhämta och sammanställa kunskap om samband mellan vissa gruppers utsatthet och arbetsrelaterad stress. Ett särskilt fokus ska vara kunskap om arbetsmiljö och vilken betydelse utsatthet till följd av etnisk tillhörighet, hudfärg och religion eller annan trosuppfattning kan ha för individens hälsa. Kunskapssammanställningen ska spridas så att den kan utgöra ett stöd för arbetsgivare, skyddsombud och andra förtroendevalda på arbetsplatser.

Fortsatta medel för nationellt forskningsprogram om rasism

- Vetenskapsrådet ska i samråd med Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) fortsätta utlysa medel för ett nationellt forskningsprogram om rasism som omfattar 20 miljoner kronor per år.

Barns och ungas utsatthet för antisemitism

Av Malmö stads rapport ”Skolgårdsrasism, konspirationsteorier och utanförskap” (2021) och Barnombudsmannens rapport ”Om barns och ungas utsatthet för rasism” (2021) framgår att antisemitism och andra former av rasism är en del av barns och ungas vardag, särskilt i skolan och på nätet. Av studien av Malmös skolor framgår att judiska ungdomar utsätts för verbala och fysiska angrepp och upplever en känsla av otrygghet i skolan. Av Barnombudsmannens rapport framkommer att barn och unga efterfrågar lärares stöd i sin utsatthet för rasism. I rapporten från Malmös skolor ger lärare uttryck för att de saknar kunskap och verktyg för att motverka antisemitism på skolorna.

Företrädare för judiska organisationer har i dialoger bekräftat bilden av barns och ungas utsatthet i skolan och framhållit att en begränsad tillgång till bilder av eller berättelser om olika sätt att vara och leva judiskt i skolan bidrar till en stereotyp bild av judar.

Genom skolan utbildas barn och unga om grundläggande demokratiska värden och mänskliga rättigheter. Det är viktigt att det finns verktyg för att motverka antisemitism och andra former av rasism i hela skolan och att de insatser som görs möter lärares och elevers behov på bästa sätt. I det arbetet är både Forum för levande historier och Skolverkets arbete centralt.

Ökad kunskap om hur antisemitism kan motverkas inom utbildningen

- Forum för levande historia ska under 2022–2024 genomföra kunskapshöjande insatser mot antisemitism. I uppdraget ingår att se till att en utbildningsinsats på högskolenivå

genomförs i syfte att öka kunskapen om antisemitismens historia och utveckling, samtida antisemitism och dess konsekvenser.

Demokratistärkande insatser för att motverka rasism i skolan

- Statens skolverk ska under 2022 och 2023 tillsammans med Forum för levande historia utveckla ett verktyg för ett systematiskt arbete med demokratistärkande insatser i bland annat skolväsendet för att motverka antisemitism och andra former av rasism.

Ökad kunskap hos barn om rasism och rättigheter

- Barnombudsmannen ska genomföra kunskapshöjande insatser om rasism utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter för att stärka barns och ungas förmåga att själva ta tillvara sina rättigheter. I uppdraget ingår att vidareutveckla webbplatsen Mina Rättigheter.

Stöd- och informationsmaterial om att samtala med barn om rasism

- Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd ska se över, inhämta och sammanställa kunskap i stöd- och informationsmaterial om hur vuxna kan prata med barn och unga om rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Kunskapssammanställningen ska spridas så att den kommer till användning i praktiken och kan utgöra ett stöd för främst vårdnadshavare, men även för personal i myndigheter, kommuner och regioner.

Ökad kunskap om vart elever och vårdnadshavare kan vända sig när någon blivit utsatt för diskriminering eller kränkande behandling

- Diskrimineringsombudsmannen ska, i samverkan med Barn- och elevombudet vid Statens skolinspektion, genomföra särskilda informationsinsatser om vart barn, elever och vårdnadshavare kan vända sig när någon blivit utsatt för diskriminering eller kränkande behandling i skolan.

Strategiskt område Förstärkt förebyggande arbete på nätet – behov och åtgärder

I rapporten ”Antisemitism in Social Media – Conspiracies, Stereotypes, and Holocaust Denial” (2021) har Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) studerat olika aspekter av antisemitism på öppna sociala medieplattformar. I den data som analyserats uttrycks negativitet mot judar i nästan 35 % av alla inlägg som nämnde judar eller judiskhet. I rapporten konstateras bl.a. att diskussioner om en judisk världskonspiration har ökat sedan 2017 och att covid-19-pandemin har gett upphov till nya antisemitiska konspirationsteorier. Resultaten visar att antisemitiskt innehåll förekommer på alla studerade plattformar och att mängden sådant innehåll varierar i omvänd proportion till graden av plattformarnas moderering.

Utöver FOI:s rapporter har även Statens medieråd och organisationer i civilsamhället bidragit med kunskap och pedagogiska material för att öka medvetenheten om hur text, bilder och symboler på nätet kan befästa rasistiska idéer. Ytterligare kartläggningar och analyser behöver tas fram för att kunna göra verktyg och insatser för att förebygga antisemitism och andra former av rasism mer träffsäkra.

Kartläggning av våldsbejakande extremism och rasism i digitala miljöer

- Totalförsvarets forskningsinstitut ska kartlägga förekomsten av olika former av rasism i digitala miljöer. I uppdraget ingår att mäta förekomsten av rasism och analysera hur den tar sig uttryck i olika digitala miljöer med anknytning till Sverige. Myndigheten ska särskilt granska förekomsten av bland annat antisemitism.
- Totalförsvarets forskningsinstitut ska fr.o.m. 2022 permanent genomföra kartläggning och analys av våldsbejakande extremism och rasism i digitala miljöer.

Metoder för att motverka rasism på nätet

- Statens medieråd ska ta fram metoder för att motverka rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott på nätet bland barn och unga. Myndigheten ska identifiera metoder som kan motverka förekomsten av sådana uttryck på nätet, bland annat utifrån de olika roller som barn och unga kan ha i nätmobbningssituationer. I uppdraget ingår även att sprida metoder som visat sig fungera.

Strategiskt område Ett mer aktivt rättsväsende – behov och åtgärder

I Brottsförebyggande rådets (Brå) rapport ”Antisemitiska hatbrott” (2019:4) beskrivs hur erfarenheter av hatbrott och andra uttryck för antisemitism är ett återkommande inslag i många judars liv och förekommer t.ex. i skolan, på arbetsplatsen, allmän plats och på internet. Enligt Brå skapar denna brottslighet en påtaglig oro och otrygghet och hindrar den enskilda från att delta i samhällslivet på likvärdiga villkor som andra.

Av Brås rapport framgår att antisemitism förekommer i breda lager av befolkningen, och att långt ifrån alla personer som utsätter andra för antisemitism tillhör en organiserad grupp. Däremot beskriver Brå hur radikalnationalistiska och våldsbejakande jihadistiska miljöer utgör ett hot både mot enskilda individer och mot judiska församlingar och föreningar.

Företrädare för judiska organisationer har i olika dialoger lyft fram att bristande kunskap och förståelse hos rättsvårdande myndigheter gällande antisemitisk retorik riskerar att leda till att hatbrott osynliggörs.

Det finns behov av insatser för att skapa förutsättningar för att fortsatt utveckla arbetet mot antisemitiska hatbrott. Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har de senaste åren höjt ambitionsnivån avseende hatbrott och andra brott som hotar demokratin. En målbild som Polismyndigheten har formulerat i en delredovisning för sitt arbete är att alla hatbrott ska utredas av en särskild resurs med fördjupad kunskap om området och att det för medborgarna ska kännas meningsfullt att anmäla brott och kontakta polisen oavsett utgång i det enskilda ärendet (Polismyndigheten 2022).

Utvecklat och förbättrat arbete mot hatbrott

- Polismyndigheten ska under 2022 och 2023 fortsatt utveckla och förbättra arbetet för att bekämpa hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Polismyndigheten ska bland

annat genomföra kompetenshöjande insatser inom myndigheten samt redovisa resultat av det arbete som bedrivs för att förstärka den brottsutredande förmågan och uppleringen av dessa brott. Inom ramen för uppdraget ska Polismyndigheten samverka med andra myndigheter och organisationer.

Kriminalisering av förnekande av Förintelsen

- Regeringen har tillsatt en parlamentariskt sammansatt kommitté (dir. 2021:87) som bland annat ska ta ställning till om det bör införas ett särskilt straffansvar för förnekande av Förintelsen.

Strategiskt område Civila samhället: ökat stöd och fördjupad dialog – behov och åtgärder

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor har sedan år 2008 fördelat medel för att stödja verksamheter som motverkar eller förebygger rasism eller liknande former av intolerans.

Behovet av säkerhetshöjande åtgärder för trossamfund och andra organisationer inom det civila samhället har ökat främst på grund av ökade hot mot religiösa byggnader samt hat riktat mot religiösa funktionärer och utövare. Efterfrågan på statligt stöd för att tillgodose bl.a. judiska församlingars och föreningars skyddsbehov har därmed ökat.

En viktig del i arbetet mot antisemitism är att på olika sätt involvera den judiska minoriteten i frågor som berör den, t.ex. genomförs regelbundna samråd inom ramen för minoritetspolitiken. Inom arbetet med planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott och åtgärdsprogrammet mot antisemitism har särskilda dialoger anordnats med bland annat det judiska civila samhället och andra organisationer som motverkar antisemitism.

Stöd till civilsamhällets arbete mot olika former av rasism

- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor ska fördela drygt 14 miljoner kronor under 2022 till verksamheter som motverkar eller förebygger rasism eller liknande former av intolerans.

Statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder

- Statsbidraget för säkerhetshöjande åtgärder har höjts. För 2022 utgör beloppet 44 miljoner kronor. Bidraget kan sökas hos Kammarkollegiet av trossamfund, ideella föreningar och stiftelser som känner rädsla för våld, hot eller trakasserier kopplat till föreningens verksamhetslokal.

Dialog med civila samhället

- Regeringen avser att fortsätta dialogen med det judiska civila samhället och andra organisationer genom kontinuerliga möten om antisemitism och arbetet inom ramen för åtgärdsprogrammet.